INSON SHA‘NI VA QADR-QIMMATI DAXLSIZLIGINI HIMOYA QILISH: RAQAMLI DAVRDAGI YANGI TAHDIDLAR

Xaliyarov Ramazon Uralovich
E-mail: ramazonxaliyarov2@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.22999258

Annotatsiya. Ushbu maqolada raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan sharoitda inson sha’ni va qadr-qimmati daxlsizligini ta’minlashning zamonaviy huquqiy va ijtimoiy mexanizmlari tahlil qilinadi. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, sun’iy intellekt, katta ma’lumotlar va raqamli platformalarning keng tarqalishi natijasida inson huquqlariga nisbatan yangi tahdidlar paydo bo‘lmoqda. Xususan, kiberbulling, onlayn tuhmat va haqorat, shaxsiy ma’lumotlarning noqonuniy tarqatilishi, doxxing, raqamli ta’qib, identifikatsiya ma’lumotlaridan noqonuniy foydalanish hamda sun’iy intellekt yordamida yaratiladigan deepfake kontentlar insonning sha’ni, obro‘si va shaxsiy hayotiga zarar yetkazishi mumkin. Tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy normalari, shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilishga oid qonunchilik hamda xalqaro huquqiy yondashuvlar o‘rganildi. Raqamli muhitda inson qadr-qimmatini himoya qilish faqat huquqiy javobgarlik bilan cheklanmasdan, texnik, tashkiliy, ta’limiy va institutsional choralarni ham qamrab olishi zarurligi asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: inson sha’ni, qadr-qimmat, raqamli huquqlar, shaxsiy hayot, kiberbulling, deepfake, sun’iy intellekt, shaxsga doir ma’lumotlar.

Аннотация. В данной статье анализируются современные правовые и социальные механизмы обеспечения неприкосновенности человеческой чести и достоинства в контексте стремительного развития цифровых технологий. В результате широкого распространения интернета, социальных сетей, искусственного интеллекта, больших данных и цифровых платформ возникают новые угрозы правам человека. В частности, кибербуллинг, онлайн-клевета и оскорбления, незаконное распространение персональных данных, доксинг, цифровое преследование, незаконное использование идентификационных данных и дипфейк-контент, созданный с помощью искусственного интеллекта, могут нанести вред чести, репутации и частной жизни человека. В исследовании рассматриваются конституционные нормы Республики Узбекистан, законодательство о защите персональных данных и международно-правовые подходы. Утверждается, что защита человеческого достоинства в цифровой среде не должна ограничиваться только юридической ответственностью, но также включать технические, организационные, образовательные и институциональные меры.

Ключевые слова: человеческое достоинство, ценность, цифровые права, частная жизнь, кибербуллинг, дипфейк, искусственный интеллект, персональные данные.

Abstract. This article analyzes modern legal and social mechanisms for ensuring the inviolability of human honor and dignity amidst the rapid development of digital technologies. The widespread adoption of the Internet, social networks, artificial intelligence, big data, and digital platforms has given rise to new threats to human rights. In particular, cyberbullying,

online defamation and insults, the unauthorized dissemination of personal data, doxxing, digital stalking, the illicit use of identification data, and AI-generated deepfake content can harm an individual's honor, reputation, and private life. The study examines the constitutional norms of the Republic of Uzbekistan, legislation regarding personal data protection, and international legal approaches. It argues that protecting human dignity in the digital environment should not be limited to legal liability alone but must also encompass technical, organizational, educational, and institutional measures.

Key words: human honor, dignity, digital rights, private life, cyberbullying, deepfake, artificial intelligence, personal data.

Kirish. Inson sha’ni va qadr-qimmati uning tabiiy va ajralmas huquqlaridan biri hisoblanadi. Insonning qadr-qimmatini hurmat qilish demokratik va huquqiy davlatning fundamental tamoyillaridan biri bo‘lib, ushbu huquqni ta’minlash davlat, jamiyat va boshqa shaxslarning muhim majburiyatlarini yuzaga keltiradi. O‘zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy-huquqiy tizimida ham insonning sha’ni va qadr-qimmati daxlsizligi alohida huquqiy himoya ostiga olingan [1]. Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi mazkur huquqning mazmuniga yangi yondashuvlarni talab qilmoqda. Ilgari insonning sha’ni va obro‘siga zarar yetkazuvchi ma’lumotlar asosan bosma nashr, televideniye yoki bevosita muloqot orqali tarqalgan bo‘lsa, bugungi kunda bunday axborot internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali bir necha daqiqada juda katta auditoriyaga yetib borishi mumkin. Raqamli muhitning o‘ziga xos jihati shundaki, internetga joylashtirilgan axborotning keyinchalik nusxalanishi, qayta tarqatilishi va boshqa platformalarga ko‘chirilishi oson. Natijada shaxsga nisbatan bir martalik huquqbuzarlik uzoq davom etadigan va keng ko‘lamli oqibatlarga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, sun’iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi insonning tasviri, ovozi va boshqa identifikatsiya belgilaridan foydalanib, realga o‘xshash soxta kontent yaratish imkoniyatini kengaytirdi. Bunday texnologiyalardan qonuniy va ijodiy maqsadlarda foydalanish mumkin bo‘lsa-da, ularning noqonuniy qo‘llanilishi insonning sha’ni, qadr-qimmati va shaxsiy hayotiga jiddiy zarar yetkazishi mumkin. Shu sababli raqamli davrda inson sha’ni va qadr-qimmatini himoya qilish masalasi faqat an’anaviy tuhmat yoki haqoratning oldini olish bilan cheklanmay, shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilish, raqamli identifikatsiya, sun’iy intellekt, platforma mas’uliyati va kiberxavfsizlik bilan bog‘liq kompleks masalaga aylanmoqda.

Adabiyotlar tahlili. Inson sha’ni, qadr-qimmati va shaxsiy hayotini himoya qilish xalqaro inson huquqlari tizimida fundamental qadriyat sifatida qaraladi. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasining 1-moddasida barcha insonlar o‘z qadr-qimmati va huquqlarida erkin va teng bo‘lib tug‘ilishi belgilangan [2]. Deklaratsiyaning 12-moddasi esa shaxsning shaxsiy hayotiga, oilasiga, uy-joyiga yoki yozishmalariga o‘zboshimchalik bilan aralashish hamda uning sha’ni va obro‘siga tajovuz qilishdan himoyalanish huquqini e’tirof etadi [2]. Raqamli texnologiyalar rivojlanishi ushbu prinsiplarni yangi muhitga tatbiq etish masalasini kun tartibiga olib chiqdi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti doirasidagi inson huquqlari bo‘yicha yondashuvlarda ham raqamli texnologiyalar rivoji inson huquqlarini himoya qilish zarurati bilan birgalikda ko‘rib chiqilmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilishning maxsus huquqiy asoslari “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi Qonun bilan belgilanadi. Mazkur qonun 2019-yil 2-iyulda qabul qilingan O‘RQ-547-son hujjat bilan tartibga solingan [3]. Mazkur qonunchilik shaxsga doir ma’lumotlarni yig‘ish, saqlash, ulardan foydalanish va ularni himoya qilishning asosiy prinsiplarini belgilaydi. Bu esa raqamli davrda insonning shaxsiy hayoti va daxlsizligini ta’minlashning muhim huquqiy asoslaridan biridir. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksida tuhmat va haqorat uchun javobgarlik belgilangan. Kodeksning 40-moddasida tuhmat, 41-moddasida esa shaxsning sha’ni va qadr-qimmatini qasddan kamsitish sifatidagi haqorat nazarda tutilgan [4]. Adabiyotlar va normativ-huquqiy manbalarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, raqamli makonda inson qadr-qimmatini himoya qilish masalasi fuqarolik, ma’muriy va axborot huquqi bilan bir qatorda, kiberxavfsizlik va sun’iy intellektni huquqiy tartibga solish bilan ham uzviy bog‘liqdir.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda inson sha’ni va qadr-qimmatini raqamli muhitda himoya qilish masalasini o‘rganish uchun tizimli tahlil, normativ-huquqiy tahlil, qiyosiy-huquqiy metod, kontent-tahlil va umumlashtirish usullaridan foydalanildi.

Normativ-huquqiy tahlil orqali O‘zbekiston Respublikasining inson huquqlari, shaxsiy hayot daxlsizligi, shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilish va tuhmat hamda haqorat uchun javobgarlikka oid normalari o‘rganildi.

Qiyosiy-huquqiy metod yordamida raqamli muhitda inson huquqlarini himoya qilish bo‘yicha xalqaro yondashuvlar umumlashtirildi.

Tadqiqotning obyekti — raqamli muhitda inson sha’ni va qadr-qimmatini himoya qilish bilan bog‘liq ijtimoiy-huquqiy munosabatlar.

Tadqiqot predmeti — internet, ijtimoiy tarmoqlar, sun’iy intellekt va raqamli platformalardan foydalanish jarayonida inson sha’ni va qadr-qimmatiga tahdid soluvchi omillar hamda ularga qarshi huquqiy himoya mexanizmlaridir.

Tadqiqot natijalari va muhokamasi. Tadqiqot davomida raqamli texnologiyalarning rivojlanishi inson sha’ni va qadr-qimmatini himoya qilish tizimiga ta’sir etuvchi asosiy omillar tizimli ravishda tahlil qilindi. O‘rganishlar shuni ko‘rsatdiki, raqamli muhitda inson huquqlariga tahdidlar an’anaviy tuhmat, haqorat va shaxsiy hayotga aralashish holatlaridan tashqari, sun’iy intellekt, raqamli identifikatsiya, algoritmik profillash va ma’lumotlarni avtomatlashtirilgan qayta ishlash bilan bog‘liq yangi shakllarni ham qamrab olmoqda. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, raqamli davrda inson sha’ni va qadr-qimmatiga tahdidlarni shartli ravishda axborot-kommunikatsion, maxfiylikka oid, identifikatsion va sun’iy intellekt bilan bog‘liq tahdidlarga ajratish mumkin. Mazkur tasnif raqamli huquqbuzarliklarning nafaqat shakli, balki insonning huquqiy maqomiga yetkazishi mumkin bo‘lgan zararni ham hisobga olish imkonini beradi.

1-jadval. Raqamli davrda inson sha’ni va qadr-qimmatiga tahdidlarning asosiy turlari

Tahdid turi	Asosiy ko‘rinishlari	Inson huquqlariga ta’siri
Axborot-kommunikatsion	Tuhmat, haqorat, kiberbulling	Sha’n va obro‘ga zarar yetkazish
Maxfiylikka oid	Shaxsiy ma’lumotlarni tarqatish, doxxing	Shaxsiy hayot daxlsizligini buzish
Identifikatsion	Akkauntni egallash, soxta profil yaratish	Shaxs nomidan noqonuniy faoliyat yuritish
Sun’iy intellektga oid	Deepfake, ovoz klonlash, sintetik tasvir	Soxta axborot va obro‘ga zarar
Algoritmik	Avtomatlashtirilgan profillash, noto‘g‘ri tasniflash	Kamsitilish va asossiz qarorlar xavfi

Tadqiqot natijalari, avvalo, raqamli axborotning yuqori tezlikda tarqalishi inson sha’ni va qadr-qimmatiga yetkaziladigan zararning ko‘lamini oshirishini ko‘rsatdi. An’anaviy axborot muhitida tarqalgan haqoratli yoki yolg‘on ma’lumotning auditoriyasi nisbatan cheklangan bo‘lishi mumkin. Raqamli muhitda esa bitta post, video yoki audio yozuv qisqa vaqt ichida ko‘plab foydalanuvchilarga yetib borishi, qayta joylashtirilishi va boshqa platformalarga ko‘chirilishi mumkin. Natijada huquqbuzarlikning oqibati faqat dastlabki kontent bilan chegaralanmaydi. O‘zbekiston qonunchiligida tuhmat va haqorat uchun javobgarlik nazarda tutilgan. Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksning 40-moddasi tuhmatni, 41-moddasi esa haqoratni huquqbuzarlik sifatida belgilaydi [1]. Shu jihatdan raqamli makonda sodir etilgan bunday harakatlarning huquqiy bahosida kontentning shakli bilan bir qatorda uning tarqalish usuli va oqibatlarini aniqlash ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Shaxsga doir ma’lumotlar va inson qadr-qimmati. Tadqiqotda aniqlangan yana bir muhim jihat shundan iboratki, shaxsga doir ma’lumotlarning himoyasi inson sha’ni va qadr-qimmatini himoya qilishning muhim tarkibiy qismidir. Shaxsning fotosurati, telefon raqami, manzili, biometrik ma’lumotlari, ovozi va boshqa identifikatsiya qiluvchi ma’lumotlarining roziliksiz tarqatilishi turli huquqiy va ijtimoiy oqibatlarga sabab bo‘lishi mumkin. O‘zbekiston Respublikasining “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi Qonunida shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilishning huquqiy asoslari belgilangan [2]. Mazkur yondashuv raqamli muhitda insonning shaxsiy hayotini himoya qilish bilan bevosita bog‘liq. Ayniqsa, doxxing, ya’ni shaxsga tegishli manzil, telefon raqami, ish joyi yoki boshqa shaxsiy ma’lumotlarni uning roziligisiz ommaga tarqatish holatlari alohida xavf tug‘diradi. Bunday harakat bevosita sha’n va qadr-qimmatga tajovuz qilmasligi mumkin, biroq shaxsning xavfsizligi, shaxsiy hayoti va ijtimoiy munosabatlariga jiddiy salbiy ta’sir ko‘rsatishi ehtimoli mavjud.

Deepfake texnologiyasining ta’siri. Tadqiqotning muhim natijalaridan biri — deepfake texnologiyalarining inson qadr-qimmatiga potensial xavfini aniqlashdir. Generativ sun’iy intellekt vositalari yordamida shaxsning yuz qiyofasi, ovozi yoki harakatlarini realga yaqin shaklda yaratish mumkin. Shu sababli shaxsning o‘zi ishtirok etmagan voqeani uning ishtirokida sodir bo‘lgandek ko‘rsatuvchi kontent yaratish texnik jihatdan osonlashmoqda. Deepfake texnologiyasining asosiy xavfi uning yuqori darajadagi realizmi va tez tarqalish imkoniyati bilan bog‘liq. Agar bunday material yolg‘on ekanligi aniqlanmasdan turib keng auditoriyaga tarqalsa, jabrlanuvchining ijtimoiy va professional obro‘siga zarar yetishi mumkin. Shu bilan birga, deepfake texnologiyasidan foydalanishning o‘zi avtomatik ravishda

huquqbuzarlik sifatida baholanmasligi kerak. Huquqiy baholashda kontentning mazmuni, uni yaratish maqsadi, shaxsning roziligi, tarqatish holati va yetkazilgan zarar kabi omillar hisobga olinishi lozim. Bu yondashuv texnologik innovatsiyalar bilan inson huquqlarini muhofaza qilish o‘rtasidagi muvozanatni saqlash imkonini beradi.

Kiberbullingning inson qadr-qimmatiga ta’siri. Tadqiqot davomida kiberbulling ham raqamli muhitdagi muhim tahdidlardan biri sifatida aniqlandi. Kiberbulling internet va raqamli aloqa vositalari orqali shaxsni takroran haqoratlash, tahqirlash, qo‘rqitish yoki ijtimoiy jihatdan izolyatsiya qilish kabi harakatlarni qamrab olishi mumkin. Uning an’anaviy bullingdan farqi shundaki, raqamli muhitda jabrlanuvchi huquqbuzarlikdan ta’lim muassasasi yoki ish joyidan chiqib ketish orqali ham to‘liq himoyalana olmaydi. Shuningdek, kontentning saqlanib qolishi va qayta tarqatilishi uning ta’sirini uzaytirishi mumkin. Shu sababli kiberbullingga qarshi kurash faqat huquqiy javobgarlik mexanizmlariga emas, balki raqamli madaniyat, media savodxonlik, ta’limiy profilaktika va platformalarning moderatsiya tizimlariga ham asoslanishi lozim.

Algoritmik qarorlar va inson qadr-qimmati. Tadqiqotda sun’iy intellekt va algoritmik tizimlarning inson haqidagi avtomatlashtirilgan xulosalari ham alohida muammo sifatida ko‘rib chiqildi. Raqamli platformalar va tashkilotlar katta hajmdagi ma’lumotlardan foydalanib, shaxslarning xatti-harakatlarini tahlil qilishi yoki ularni turli guruhlarga ajratishi mumkin. Agar algoritm noto‘g‘ri, eskirgan yoki tarafkash ma’lumotlar asosida ishlasa, inson haqida asossiz xulosa chiqarilishi ehtimoli mavjud. Bunday vaziyatlarda inson o‘ziga nisbatan qanday ma’lumotlar asosida qaror qabul qilinganini bilmasligi yoki avtomatlashtirilgan qarorga e’tiroz bildirish imkoniyatiga ega bo‘lmasligi mumkin. Shuning uchun raqamli davrda inson qadr-qimmatini himoya qilishning muhim shartlaridan biri — algoritmik shaffoflik va inson nazoratini ta’minlashdir. Sun’iy intellekt tizimlari insonning fundamental huquqlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatadigan qarorlar qabul qilayotgan hollarda inson tomonidan nazorat va qayta ko‘rib chiqish mexanizmlarining mavjudligi muhimdir.

Tadqiqot natijalarining umumlashtirilishi. O‘tkazilgan tahlil asosida raqamli muhitda inson sha’ni va qadr-qimmatini himoya qilishning quyidagi kompleks modeli taklif etiladi:

Oldini olish → aniqlash → tezkor cheklash → huquqiy baholash → zararni bartaraf etish → takrorlanishining oldini olish.

Mazkur modelning birinchi bosqichi raqamli savodxonlik va profilaktikaga asoslanadi. Ikkinchi bosqichda noqonuniy yoki zararli kontentni aniqlash mexanizmlari ishlashi kerak. Uchinchi bosqichda noqonuniy kontentning keyingi tarqalishini cheklash, to‘rtinchi bosqichda esa holatga huquqiy baho berish talab etiladi. Jabrlanuvchining buzilgan huquqlarini tiklash va kelgusida shunga o‘xshash holatlarning oldini olish modelning yakuniy bosqichlarini tashkil etadi.

Muhokama. Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, raqamli davrda inson sha’ni va qadr-qimmatini himoya qilishni faqat mavjud huquqiy javobgarlik choralarini qo‘llash bilan cheklash yetarli emas. Chunki raqamli muhitning texnologik xususiyatlari huquqbuzarliklarning sodir etilishi, aniqlanishi va oqibatlarini bartaraf etish jarayonini murakkablashtiradi. Birinchidan, noqonuniy kontentning tez tarqalishi sababli tezkor himoya mexanizmlari muhim ahamiyat kasb etadi. Jabrlanuvchi uzoq davom etadigan huquqiy jarayonni kutayotgan vaqtda zararli kontent minglab foydalanuvchilarga yetib borishi

mumkin. Ikkinchidan, inson sha'ni va qadr-qimmatini himoya qilishda raqamli platformalarning mas'uliyati masalasi muhim. Platformalar foydalanuvchi huquqlarini himoya qilish, shikoyatlarni ko'rib chiqish va noqonuniy kontentni tegishli tartibda cheklash mexanizmlariga ega bo'lishi kerak. Uchinchidan, sun'iy intellekt rivojlanishi bilan "raqamli qiyofa"ni himoya qilish masalasi tobora muhimlashmoqda. Insonning yuzi, ovozi va boshqa individual belgilaridan sun'iy ravishda foydalanish uning shaxsiy daxlsizligi va obro'siga ta'sir qilishi mumkin. To'rtinchidan, huquqiy himoya mexanizmlarini takomillashtirish bilan bir qatorda, aholining raqamli huquqiy savodxonligini oshirish ham zarur. Fuqarolar o'z shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish, noqonuniy kontentni aniqlash va huquqlari buzilganda tegishli organ yoki platformaga murojaat qilish tartibini bilishi kerak. Umuman olganda, tadqiqot natijalari raqamli davrda inson qadr-qimmatini himoya qilish huquqiy, texnik, tashkiliy va ma'rifiy mexanizmlarning integratsiyasiga asoslanishi kerakligini ko'rsatmoqda. Bunday kompleks yondashuv texnologik taraqqiyot va fundamental inson huquqlarini ta'minlash o'rtasidagi muvozanatni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi inson sha'ni va qadr-qimmatini himoya qilish masalasini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi natijasida shaxsga oid axborotning tezkor tarqalishi, uning qayta nusxalanishi va uzoq vaqt saqlanishi inson huquqlarini himoya qilishning an'anaviy mexanizmlariga yangi talablarni qo'ymoqda. Tadqiqot natijalari raqamli muhitda inson sha'ni va qadr-qimmatiga tahdid soluvchi asosiy omillar sifatida kiberbulling, onlayn tuhmat va haqorat, shaxsga doir ma'lumotlarning noqonuniy tarqatilishi, doxxing, raqamli ta'qib, identifikatsiya ma'lumotlaridan noqonuniy foydalanish va sun'iy intellekt yordamida yaratiladigan deepfake kontentlarni ko'rsatdi. O'zbekiston qonunchiligida insonning sha'ni va qadr-qimmatini himoya qilish, shaxsga doir ma'lumotlarni muhofaza qilish hamda tuhmat va haqorat uchun javobgarlikning huquqiy asoslari mavjud [1; 3; 4]. Biroq raqamli texnologiyalarning tez rivojlanishi huquqiy mexanizmlarni muntazam ravishda takomillashtirib borishni talab qiladi. Ayniqsa, generativ sun'iy intellekt, deepfake va ovoz klonlash texnologiyalarining rivojlanishi insonning raqamli qiyofasini himoya qilish masalasini dolzarb qilib qo'ymoqda. Shunday qilib, raqamli davrda inson sha'ni va qadr-qimmatini samarali himoya qilish huquqiy tartibga solish, texnik xavfsizlik, platformalar mas'uliyati, raqamli savodxonlik va tezkor huquqiy himoya mexanizmlarining o'zaro uyg'unligi asosida amalga oshirilishi lozim. Inson qadr-qimmatini raqamli muhitda himoya qilishning asosiy maqsadi texnologik taraqqiyotni cheklash emas, balki yangi texnologiyalardan foydalanishda insonning fundamental huquqlari, shaxsiy hayoti va sha'ni daxlsizligini ta'minlashdan iboratdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi O'RQ-547-son Qonuni. 2019-yil 2-iyul. — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, LexUZ.
3. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi. 40-modda — tuhmat; 41-modda — haqorat qilish. — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, LexUZ.
4. Council of Europe. Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law. Strasbourg, 2024.

5. United Nations Human Rights Council. The right to privacy in the digital age. Geneva: United Nations.
6. UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. Paris: UNESCO, 2021.
7. OECD. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence. Paris: OECD, 2019.
8. European Union. General Data Protection Regulation (GDPR). Regulation (EU) 2016/679, 2016.
9. Council of Europe. Handbook on Human Rights and Artificial Intelligence. Strasbourg: Council of Europe.
10. Solove D.J. Understanding Privacy. Harvard University Press, 2008.
11. Citron D.K. Hate Crimes in Cyberspace. Harvard University Press, 2014.
12. Floridi L. The Ethics of Information. Oxford University Press, 2013.